

BIBLID: 0015-1807, 40 (2013), 2 (pp. 103–115)
UDK 821.163.41.09-1:398
050.48(450)“1829”:821.163.41-1:398

Ivana Skenderović
Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet

JEDNO VIĐENJE VUKOVIH
SRPSKIH NARODNIH PJESAMA – NUOVO GIORNALE
DE'LETTERATI: “CANTI POPOLARI DEI SERBI”

Osnovna tema rada je članak koji se 1829. godine pojavio u časopisu „Nuovo giornale de' letterati” i koji se bavi srpskom narodnom poezijom. Predstavljen je značaj članka, ne samo zbog njegovog ranog pojavljivanja u odnosu na druge studije o srpskoj narodnoj poeziji, već i zbog svojevrsnog puta koji poznavanje naše narodne poezije prelazi od nemačkih prevoda i tekstova, preko francuskih, do italijanskih. Cilj rada je, dakle, da se pokaže kako je u prvoj polovini XIX veka naša narodna književnost bila primljena među evropskom, a pre svega italijanskom književnom publikom, i kakve kulturološke dimenzije sadrži, u tom kontekstu, bavljenje našom narodnom književnošću.

„Nuovo giornale de' letterati”

U časopisu „Nuovo giornale de' letterati”, preciznije, u XVIII tomu koji je izašao u Pizi 1829. godine, u broju 47, u delu koji se bavi humanističkim naukama i književnošću (*Parte letteraria, scienze morali, e arti liberari*) nalazi se članak pod naslovom *Canti popolari dei Srbi, tradotti in versi (tedeschi) con una introduzione storica, da Talvy, Halle a V. in 8.º 1825. e 1826.* Autor teksta je potpisan samo sa A. bez spominjanja imena u članku, a njegovog imena nema ni u redakcijskim napomenama. Ipak, na osnovu autobiografskog teksta koji smo pronašli u knjizi *Biografie autografe ed inedite di illustri italiani di questo secolo* možemo zaključiti da se radi o Đovaniju Domeniku Anguileziju (Giovanni Domenico Anguillesi). Sam autor govori između ostalog o svom književnom radu navodeći svoje angažovanje i časopisu „Nuovo giornale de' letterati”:

Ho pensato dunque di ricovrarmi sotto la più modesta ombra dell'umil prosa. Il nuovo giornale de letterati, il quale deve a me principalmente il suo risorgimento (giacché è desso una specie di continuazione dell'antico giornale pisano diretto da Mons. Fabroni, ove io pure nella mia prima gioventù ho inserito parecchi articoli) contiene qualche cosa del mio in ogni fascicolo e qualcuno pretende che i miei articoli segnati colla lettera A non sieno i più disgraziati del giornale.¹

¹ *Biografie autografe ed inedite di illustri italiani di questo secolo pubblicate da D. Diamila Müller, Cugini pomba e Comp. Editori, Torino, 1853, str. 27.*

Spomenuti autor predstavlja italijanskoj publici srpsku narodnu poeziju na osnovu francuskih prevoda (koje je priredio Klod Forijel²). Forijel, međutim, nije prevodio direktno sa srpskog³, već se služio nemačkim prevodima Tereze Talvij⁴.

Prvo izdanje *Srpskih narodnih pjesama* Vuka Stefanovića Karadžića iz 1814. i 1815. godine ugledalo je svetlost dana u Beču, u dva toma, ali Vuk već 1824. godine u Lajpcigu objavljuje novo izdanje u tri toma. Upravo je to izdanje poslužilo kao materijal Terezi Talvij koja prevodi čak dva od tri toma.

Kao što je objasnila Mirjana Drndarski u svojoj knjizi *Nikola Tomazeo i naša narodna poezija*, u Italiji se tek četrdesetih godina XIX veka javlja prvo ozbiljnije zanimanje za srpsku narodnu poeziju:

Svojim kratkim poglavljem o slovenskoj narodnoj poeziji, umetnutim u ovaj putopis, Kažotić će dati novi podstrek izučavanju narodnog stvaralaštva i tradicije u Dalmaciji. Njegov putopis objavljen je 1840. godine, iste kada i Dal'Ongarov članak o našoj narodnoj poeziji u tršćanskom časopisu „Favilla”.⁵

Samim tim se ovaj članak iz 1829. može smatrati značajnom anticipacijom kasnijeg obimnijeg bavljenja srpskom narodnom književnošću. Dve godine nakon lajpciškog izdanja *Srpskih narodnih pjesama* Tereza Talvij objavljuje prevode na nemački, nakon čega Forijel u okviru svojih predavanja o narodnim književnostima govori i o srpskim narodnim pesmama i prevodi ih. Ipak, ova predavanja su bila održana tek 1831. i 1832. godine⁶, te možemo samo pretpo-

(Želeo sam da nađem utočište u najskromnijoj senci smerne proze. „Il nuovo giornale de' letterati”, čiji je povratak prvenstveno moja zasluga (pošto je na neki način nastavak starih pizanskih novina koje je uređivao gospodin Fabroni, gde sam ja u svojoj ranoj mladosti objavio nekoliko članaka), sadrži u svakom broju poneki moj rad, a ima i onih koji smatraju da moji članci, potpisani sa A nisu među najneuspešnijim u tim novinama.)

² Charles-Claude Fauriel (1772–1884) bio je francuski istoričar, lingvista i književni kritičar. Pored književnosti, koja mu je bila primarna delatnost, bavio se proučavanjem indoevropske civilizacije i srednjeg veka. Predavao je na katedri za strane književnosti na Sorboni te se zahvaljujući njegovom kritičkom i prevodilačkom radu Francuska upoznala sa drugim evropskim književnostima. Bio je posebno zainteresovan za fenomen narodnih književnosti.

³ Forijel dolazi u kontakt sa srpskom narodnom poezijom baveći se prvenstveno grčkom narodnom književnošću. On pravi i paralelu između ove dve nacionalne književnosti pripisujući ipak veću vrednost grčkoj poeziji.

⁴ Therese Albertine Luise von Jakob Robinson (1797–1870), koristeći se pseudonomom Talvij, bavila se prevodenjem i bila je lingvista i pisac. Boravak u Rusiji omigućio joj je da studira slovenske književnosti, gde je i započela da se njima bavi. Godine 1826. pod nazivom *Volkslieder der Serben* objavljuje u Lajpcigu prevode dva toma *Srpskih narodnih pjesama*. Njeno interesovanje pobuđivala su narodna umetnička ostvarenja, te se bavila i nemačkim i mađarskim delima narodne književnosti.

⁵ Mirjana Drndarski, *Nikola Tomazeo i naša narodna poezija*, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 1989, str. 53.

⁶ Kod Vojislava M. Jovanovića u članku *O srpskom narodnom pesništvu* u predgovoru knjizi *Srpske narodne pesme. Antologija* stoji: „Desetak godina posle njega (1827), isto tako mlad, docnije poznat pripovedač, Prosper Merime štampa jednu knjigu tobožnjih srpskih pesama, koja se zove *Gusla*, koju je sam sastavio (u prozi), ali za koju tvrdi da je „veran prevod” sa „ilirskoga” jezika;

staviti da su neka njegova ranija predavanja o grčkoj poeziji, koju je on poredio sa srpskom, mogla poslužiti kao materijal Aguileziju, za šta nalazimo potvrdu kod Vojislava M. Jovanovića⁷, ili je pak postojala neka vrsta prepiske između Forijela i Aguilezija.

Sličnu hronologiju nalazimo i kod Đakoma Kjudine u knjizi *Canti del popolo slavo* iz 1878. godine. On daje pregled od Getea, koji je našao *Hasanagicu* u Fortisovom delu o putovanju u Veneciju, koje datira čak iz 1777. Ipak, kaže Kjudina zatim: „Ma i testi mancavano, e lasciavasi scomparire con le generazioni questi canti popolari, come si ha lasciato perdere i più antichi romanzi”⁸. Prvi koji nakon toga uvodi srpsku poeziju na scenu evropske književnosti je Vuk Stefanović Karadžić, za koga Kjudina kaže: „... ha fatto più di qualsiasi altro patriota per la lingua e letteratura nazionale”⁹. Ipak, „L’Europa letterata troppo ignorata della lingua jugoslava, non intese l’importanza di tale pubblicazione, se non grazie alla rimarchevole traduzione di Talvi”¹⁰. Dakle, Talvijeva je bila prva i najzaslužnija, prema mišljenju Đakoma Kjudine, za širenje srpskih narodnih pesama. Za njom slede madam Eliz Voajar (Elise Voiart), koja 1834. štampa dve sveske srpskih narodnih pesama¹¹, Zigfrid Kaper (Siegfried Kapper), pisac nemačko-češkog porekla, koji 1852. objavljuje u Lajpcigu jugoslovenske narodne pesme, pa engleski književnik Robert Brauning (Robert Browning). Kako Kjudina ističe, svi oni koriste upravo prevode Tereze Talvij. Potvrdu za to nalazimo i kod Forijela, jer i

---

kako se knjiga pojavljuje baš u vreme kad se o srpskim pesmama piše na sve strane, mnogi se varaju i uzimaju je ozbiljno; jedina srpska pesma u njoj bila je *Hasanaginica*, u proznom prevodu. U isto vreme pojavljuju se i prevodi pravih srpskih pesama, od g-de Belok, mnogi članci i beleške po časopisima, a u zimu 1831–1832, Klod Forijel, jedan od Francuza koji su u to doba najbolje poznavali razne strane narodne književnosti, drži na Francuskom Koledžu predavanja „o srpskom i novogrčkom narodnom pesništvu.” (Dostupno na: http://www.rastko.rs/knjizevnost/usmena/vm_jovanovic-narodno_c.html [30.04.2013])

⁷ Forijel se i pre toga bavio narodnim književnostima, i već 1825. i 1826. piše knjigu o grčkoj narodnoj poeziji. Sam Jovanović kaže da je štampao prevode pre samih predavanja o našoj književnosti: „Prvi kurs zasnovan na takvim studijama koji se odnosio na naše pesme dao je na univerzitetu u Parizu školske godine 1831–1832. francuski naučnik Klod Forijel (Fauriel), poredeći Vukove pesme sa novogrčkim narodnim pesmama, od kojih je on bio izdao prvu zbirku nekoliko godina ranije.”, kaže Jovanović u članku *Za opšti zbornik naših narodnih pesama*. (Dostupno na: http://www.rastko.rs/knjizevnost/usmena/vm_jovanovic-narodno2_c.html [30.04.2013])

⁸ Giacomo Chiudina, *Canti del popolo slavo tradotti in versi italiani con illustrazioni e sul costumi slavi*, Volume primo, Coi tipi di M. Cellini, Firenze, 1878, p.53.

(Ali nedostajali su tekstovi i tokom generacija ove narodne pesme su nestale, kao što su nestala mnoga stara dela.)

⁹ G. Chiudina, *Canti del popolo slavo*, p. 53.

(...koji je više od svakog grugog patriote uradio za nacionalni jezik i književnost.)

¹⁰ G. Chiudina, *Canti del popolo slavo*, p. 53.

(Književni krugovi Evrope, kojima je jugoslovenski jezik bio previše nepoznat, ne bi prepoznali značaj takvog izdanja, da nije bilo izuzetnih prevoda Talvijeva.)

¹¹ *Chants populaires des Serviens*, traduits par Mme Elisa Voiart (d’après la version allemande de Talvi), 1 vol., Paris, 1834.

sam, između ostalog, na svojim predavanjima¹² govori o razlici između narodne i nacionalne poezije, što je samo jedna od ideja preuzetih od Talvijeve.

Iako je neosporan značaj Talvijeve za celokupno bavljenje srpskom književnošću, znakovita je činjenica da italijanski autor ima vrlo malo saznanja o njoj, te, spominjući je kao *Sig. Talvy*, o njoj govori u muškom rodu.

Hronološki gledano, ovaj članak bi mogao biti jedan od prvih koji na italijanskom jeziku govori o srpskoj književnosti, s obzirom na to da kulminacija tih interesovanja nastupa sa Nikolom Tomazeom. Značajna je činjenica da se autor, kao što je rečeno, bavi analizom srpskih narodnih pesama tek u trećem stupnju prevoda i da, za razliku od Talvijeve, čije je bavljenje srpskom književnošću pre svega usmereno, kako kaže Mirjana Drndarski¹³, na lik žene u narodnim pesmama, naš autor proučava sveukupnu materiju srpskih narodnih pesama uključujući i istorijsku dimenziju. On veoma pažljivo i sistematično strukturira svoj članak izlažući na samom početku osnovni pojmovni aparat koji je od značaja za celokupnu analizu.

Umetnost srpske narodne poezije u okviru evropske filologije

Narodna i nacionalna poezija

Italijanski autor pravi razliku (iako je zapravo Talvijeva nosilac te ideje), u književno-teorijskom smislu između narodne (*popolare*) i nacionalne (*nazionale*) poezije. Prva je, naime, slika jedne nacije, jednog naroda, slika književno-umetničkih tendencija te nacije. S druge strane, narodna poezija je osnova nacionalne, ali ona je iznedrena iz naroda samog, iz njegovog života, ona je instinktivna i spontana, prvenstveno slika života, realnog i konkretnog (ili njihovih imaginacija), a tek onda umetnička. Onog trenutka kada ovakva intuitivna poezija postane deo promišljanja i umetničke baštine ona gubi na svom narodnom karakteru (*la popolarità*), kako autor kaže, ona postaje nacionalna. Narodna poezija (*la poesia popolare*) „è dessa secondo lui la sorgente, come la base, in qualche modo la materia prima d'ogni poesia veramente nazionale”¹⁴. Anguilezi nedvosmisleno iskazuje svoj pozitivan stav prema narodnoj poeziji. Smatra da ona može da dopre do ljudi i iznosi svoju ideju o smeru kojim umetnost treba da se kreće: ka tradiciji, izvorima, starinama, a nikako ka novom i apstraktnom. Ovakav stav odgovara poetici epohe u kojoj članak nastaje i romantičarskim tendencijama koje se javljaju u nekoliko navrata u tekstu kulminirajući produbljenijom i opširnijom analizom motiva narodnog heroja u odnosu na ostale. Sličan stav nalazimo kasnije i kod

¹² Miodrag Ibrovac, *Claude Fauriel et la fortune européenne des poésies populaires grecque et serbe*, Didier, Paris, 1966.

¹³ M. Drndarski, *Nikola Tomazeo i naša narodna poezija*, str. 178.

¹⁴ *Canti popolari dei Serbi*, „Nuovo giornale de letterati”, N 47, Pisa, 1829, p. 82. (On je vidi kao izvor i kao osnovu, na neki način kao sirovinu svake istinski nacionalne poezije.)

Tomazea i generalno kod romantičara: „romantičarska ideja o narodnoj poeziji kao prirodnoj poeziji”¹⁵.

Srbi, ili *Serviani*, kako ih nemački prevodilac naziva, ili *Serbi*, kako stoji u italijanskom članku, tvorci su narodne poezije koja je neraskidivo povezana s historijom. Ističe se činjenica da je teško oceniti dela prema njihovoj umetničkoj vrednosti, a još više prema lepoti jer je jedna od osnovnih odlika ovakve poezije život samog naroda. Narodna ostvarenja svake pojedinačne nacije imaju određene osobenosti. U slučaju Srba to je istorija. Kao glavne teme srpskih narodnih pesama uočeni su borba protiv Turaka, heroizam, rat, moralna snaga, kao što autor donekle romantičarski, ali i romantično, navodi: „lotta contro i Turchi, nobile eroismo, ardor bellicoso, forza morale, innata bravura”¹⁶. Uvodeći predmet svog razmatranja autor predstavlja Srbe „in uno stato di mezzo tra le barbarie e la civiltà”¹⁷. Proizilazi da se Srbi još uvek ne svrstavaju u civilizovane narode, već da su na pola puta između varvarstva i kulture. Još uvek nisu dostigli nivo evropske kulture mada se na njih gleda, ovde, s velikom blagonaklonošću, kao na osobeni fenomen, skoro kao na neku vrstu Rusoovih *plemenitih divljaka*¹⁸.

Istorija i poezija Srba

Autor je veoma sistematičan u prezentovanju srpskih narodnih pesama. Nakon što je uopšteno predstavio delo o kome će biti reči i predstavio termine koje će koristiti, daje slikoviti i detaljan prikaz samog naroda praveći osvrt na njegovu istoriju. U najširem smislu Srbijom se naziva mala provincija turske imperije. Srpski jezik ili, kako ga Evropljani običavaju nazvati, *ilirski*, pri čemu tim terminom definišu slovenske jezike na Balkanu, govor je naroda na području od Bosne, Hercegovine, Dalmacije, preko Slavonije do Crne Gore i Srbije. Neodređenost naziva kojima se imenuje jezik ukazuje na još uvek oskudno bavljenje srpskom književnošću u evropskim filologijama, ali s druge strane, iscrpno bavljenje gospođe Talvij srpskom historijom govori o romantičarskom porastu interesovanja za narode Balkana, iako sa naznakama neprihvatanja i nerazumevanja njihovih varvarskih običaja:

Ovakav stav Forijel preuzima od Talvijeve, čijim se prevodima koristio da bi sačinio sopstvene, francuske prevode naših narodnih pesama. Talvijeva je smatrala da su srpske žene ponižene i omalovažavane, a to je, po njoj, došlo do izražaja posebno u svadbenim običajima¹⁹.

¹⁵ M. Drndarski, *Nikola Tomazeo i naša narodna poezija*, str. 27.

¹⁶ *Canti popolari dei Serbi*, p. 83.

(Borba protiv Turaka, plemenito junaštvo, ratnički žar, moralna snaga, urođena hrabrost.)

¹⁷ *Canti popolari dei Serbi*, p. 84.

(U položaju između varvarstva i kulture.)

¹⁸ Žan Žak Ruso u *Emilu* govori o *plemenitom divljaku* kao prirodnom, zdravorazumskom, civilizacijom neiskvarenom biću.

¹⁹ M. Drndarski, *Nikola Tomazeo i naša narodna poezija*, str. 178.

Pisac se pita ko su ti Srbi, šta znači njihovo ime i dokle dosežu njihovi koreni, čime označava njihov izlazak iz senke turske imperije i sticanje samostalnosti, barem u kulturološkom smislu. Uočljiva je, kod sva tri autora, potreba za istorijskom produbljenošću, budući da njihovo bavljenje Srbima seže do samih početaka srpske države, ali i pre toga, do doseljavanja Slovena na Dunav u VII veku nove ere. Najveću pažnju privukao je Dušan Silni, *Il Potente*, kako se naziva u članku, i najveća pažnja se posvećuje njegovoj moći i veličini njegove države, te se, u romantičarskom ključu, ističe ono što je najslavnije u tom segmentu prošlosti. Ipak, srpska istorija je, kako i sam autor kaže, malo znana, te se dalje govori o smrti Dušanovog sina Vukašina u borbi protiv sultana Murata uz tendenciju da se narodne pesme tumače kao istorijski verodostojne:

Ben poco sappiamo anche oggigiorno relativamente allo stato della Servia ed ai costumi dei suoi abitanti; e la collezione delle nazionali poesie serbe è senza dubbio la maggior sorgente delle sorse cognizioni che abbiamo su tale soggetto²⁰.

Autor uspostavlja čvrstu vezu između istorije i tematike srpskih narodnih pesama i kao najčešće protagoniste pominje Kraljevića Marka, Miloša i druge „che ancor vivono nei canti popolari”²¹. Srpska istorija je ukratko prepričana sve do XIX veka, s osvrtom na zaslužne ljude, heroje, junake: Karađorđa, Luku Lazarevića, Stojana (Čupića), Miloša, ističući njihovu dvojaku prirodu: istorijsku u fikcionalnu.

Ova već uspostavljena tesna veza između istorije i poezije ogleda se, kako primećuje Anguilezi, pozivajući se na Forijela i Talvijevu, u temama. I sam Anguilezi govori o tome da je narodna poezija jedini izvor relevantnih istorijskih činjenica, a njihova oskudnost dovela je, videli smo, do formulisanja neverodostojnih istorijskih tvrdnji. Pravi se, dalje, jasna tematska distinkcija između severa i juga, odnosno prostora današnje Vojvodine (iako ona tada nije bila deo srpske države, bila je područje na kome se govorio *ilirski*) i Bosne, Hercegovine, Crne Gore i juga Srbije. Sever odlikuje laka poezija i kratke pesme o ljubavi i životu, dok je butnovni i ratnički, hajdučki zapravo, deo Balkana opsednut borbom protiv Turaka, ustancima, herojima i pogibijama, pa pesme dosežu razmere epopeje. U nemačkom prevodu dva toma *Srpskih narodnih pjesama* napravila je Tereza Talvij, piše naš autor, podelu na tri grupe. Prvu čine 159 pesama koje opisuje kao *I canzoni domestici e romanzeschi* (što se prvenstveno odnosi na lirske ljubavne i prigodne pesme). U drugoj grupi nalaze se 43 istorijske pesme (radi se o epskim narodnim pesmama, od kojih je o Marku Kraljeviću 12, o ustanku protiv Turaka 5, a ostale tretiraju druge bitne istorijske događaje). Treća grupa pesama sastavljena

²⁰ *Canti popolari dei Serbi*, p. 87.

(Čak i dan danas veoma malo znamo o zemlji Srbiji i običajima njenih stanovnika te je zbirka nacionalnih srpskih pesama van svake sumnje najveći izvor znanja koje imamo o ovoj temi.)

²¹ *Canti popolari dei Serbi*, p.87.

(Koji još uvek žive u narodnim pesmama.)

je od pesama religiozne tematike ili legendi, a nemački prevodilac prevodi samo tri. Kao što i italijanski autor primećuje, ova statistika pokazuje da je najveće interesovanje izazvala srpska epika, odnosno pesme o Marku Kraljeviću i drugim junacima borbe za oslobođenje od Osmanlija.

Društvo Ilira

U okviru uvodnog dela članka, u kome preovlađuju teme kulturološke prirode, a nakon istorijskog pregleda, čitaocima je ponuđena svojevrsna analiza društvenih okolnosti u kojima se analizirane pesme pevaju. Srpske narodne pesme su okarakterisane kao omiljeni vid zabave na proslavama, religioznim i svetovnim, na svečanostima svakog tipa sa slepim pevačima i prosjacima koji dane provode pevajući ove pesme širom Srbije uz pratnju gusli – „un certo strumento monotono”²². Guslama je dat status simbola i narodnog instrumenta i obaveznog pratioca herojskih pesama, a narodna poezija postaje vredna društvena i kulturna komponenta. Slika pokorenog naroda koji peva o svojim bitkama, slepih pevača s guslama, svadbi na kojima odzvanjaju prigodne pesme, predstavljena je kao neka vrsta priče, čak bajke, o nekom stranom i nepoznatom narodu. Samim stilom pisanja autor stvara jedan mistični oreol oko srpske narodne književnosti. Ova tajanstvena i bajkovita slika biva pojačana povezivanjem poezije sa slovenskom mitologijom. Navode se usklici „Lelja le!”, „Lele!” i „Lado!” kao ostaci starih narodnih verovanja. Autor ide i korak dalje u prezentovanju srpske narodne poezije pa svojim čitaocima predstavlja deo mitologije starih Slovena, koji je, iako mali, ipak značajan za recepciju slovenske kulture. Navedeni uzvici su označeni kao tragovi imena Lada i Lela, staroslovenskih ljubavnih božanstava. Iako se smatra da su ova božanstva više prisutna u lirici nego u samoj mitologiji i da je Lela smatrana ćerkom boginje Lade, a nekada i poistovećivna s njom, znakovito je detaljno bavljenje autora ovom tematikom.

Srpska lirika među Italijanima

Nakon opšteg pregleda, autor italijanskog članka priznaje da je najteži deo tek pred njim, jer treba čitaocima da predstavi srpske narodne pesme i to u trećoj verziji prevoda budući da je gospođa Talvij prevela tekstove na nemački, koje je Forijel preveo u francusku prozu, sa koje su, takođe u prozi, prevedeni na italijanski. Iako u samom članku tvrdi da je ovim dugim i često, za književnost, pogubnim putem teško predstaviti Italijanima pravi značaj originala, pisac se nada da će čitaoci moći bar da zamisle ili naslute lepotu izvornog teksta – „altro intendimento non abbiamo, che farne immaginare, e, in certa guisa, indovinare la bellezza natia”²³.

²² *Canti popolari dei Serbi*, p. 88.

(Jedan monofoni instrument.)

²³ *Canti popolari dei Serbi*, str. 89.

(Drugog saznanja nemamo osim da zamišljamo i da na neki način nagađamo kakva je njihova izvorna lepota.)

Ovim izjavom autor pokazuje svest o neophodnosti odgovarajućeg prevoda ali i o nemogućnosti da se realizuje, i istinoljubivo ističe činjenicu da verzija srpske narodne poezije data na čitanje italijanskoj publici nije zaista ta poezija, već njena senka. Italijanski čitalac ima mogućnost da vidi kroz treću ravan prevođenja srpsku kulturnu i književnu baštinu budući da autor nudi nekoliko pesama, s objašnjenjima i prevodima. Još jednom, samo nekoliko redova nakon prve izjave o bojazni da neće uspeti da prenese duh same poezije, autor se nada da čitaocima stihovi neće biti neprijatni i da ih valja čuti zbog njihove ljupke originalnosti:

... le riporteremo per saggio nella nostra lingua, con la lusinga che non sieno per riuscire affatto sgradevoli ai nostri Lettori, se non altro per la loro graziosa originalità, e per certa aria che spirano, non ostante lo spinoso e difficile loro passaggio attraverso tanti idiomi d'indole sì differenti dal lor primitivo, e sebbene affatto spogiate dall'original prestigio del metro e del ritmo²⁴.

Prva u nizu predstavljenih pesama jeste, kako je autor naziva, prigodna pesma (*canzone propriamente detta*), mada je srpska književna teorija pre sklona da je svrsta u ljubavnu liriku. Reč je o pesmi *Devojka se tuži đulu*, o devojci koju daju starcu što je prosi, a kojoj srce traži mladog. Nesrećna devojka poredi starog proscu s javorom, koji se ljulja pod vetrom i truli pod vodom, a mladića s ružom što se razvija na vetru, na kiši veseli, a na suncu rumeni. Italijanski prepev očigledno gubi sam stih, te stoga ritam ne može opstati, a opšti je utisak da u italijanskoj verziji ima više elemenata bajke nego lirske pesme. Ipak, sačuvana je skoro u potpunosti značenjska dimenzija pesme, osim nepreciznosti koja se omakla nekom od prevodilaca: javor, metafora za starca koji prosi devojku, prevedena je terminom *olmo* (brest). Iako je lirska pesma postala prozno delo u italijanskoj verziji teksta, sistem motiva je sačuvan, kao i sama tematika.

Druga pesma koja se prevodi je lirska mitološka pesma o Radoju pastiru i vešticama, *Osu se nebo zvezdama i ravno polje ovcima*. U zvezdanoj noći nema nijednog pastira do Radoja mladog, ali je i on zaspao i kada dođe sestrice Janja da ga budi, on da ustane ne može, jer su ga „veštice izele”, majka mu je srce izvadila, a strina „joj lučom svetlila”. Sama tema je u isto vreme i neobična i čudna i privlačna, motivi su, sa nagoveštajima okultnog i misterioznog, karakteristični i nimalo neobični za ovu vrstu srpske narodne lirike kojom se šeću i vile i veštice i zmajevi, zbog čega ova pesma nailazi na dobar prijem u romantičarskom okruženju. Ono što se u međuvremenu, odnosno u međujezičkim prelazima, promenilo u tekstu jeste druga veštica, odnosno strina, koja u italijanskom tekstu postaje „matrigna” – maćeha, a pored toga se u potpunosti gubi ime Radojeve sestre, te

²⁴ *Canti popolari dei Serbi*, pp. 89–90.

(Prenećemo ih u prozi na naš jezik, s nadom da neće biti potpuno neugodni našim čitaocima, barem zbog njihove ljupke originalnosti i jedinstvenog duha kojim odišu, uprkos trnovitom i teškom putu kroz toliko suštinski drugačijih jezika od originalnog i nedostatku draži koju poeziji daju metar i ritam.)

se ona na taj način obezličuje. Kao i u prethodnoj pesmi, ali i u svim ostalim, stih je pretvoren u prozu, pesma u neku vrstu bajkovite priče.

Predstavljajući reprezentativne primere različitih lirskih vrsta autor prevodi i pesmu o slavu koja se završava čuvenim stihovima „teško drugu bez druga i slavu bez luga”. Uočljiva su određena odstupanja u terminima: „tanana grančica” na kojoj peva slavu postaje „najviša grana”, njegovo „lepo pevanje” prati prilog *amorosamente* (ljubavno) kojeg u originalnom stihu nema. Ponovo bi bilo moguće naći nedoslednosti nastale tokom pevođenja, a tek bi se upoređivanjem s nemačkim i francuskim prevodom moglo utvrditi ko je uneo najveće izmene. Ipak, opšti ton pesme, tema i karakteristični motivi srpske narodne lirike zadržani su. Italijanski autor, međutim, ne oprema ove pesme nikakvim komentarima, niti tumačenjima, što neće biti slučaj sa epskim pesmama o Kraljeviću Marku.

Epske pesme i figura Marka Kraljevića

Pre nego što pređe na analizu Marka Kraljevića kao istorijske ličnosti i kao lika narodne književnosti, što je sudeći po prostoru koji mu se daje, načinu na koji se obrađuje i želji da se što bolje predstavi čitaocima, jedan od najzanimljivijih elemenata srpske književnosti za italijanskog autora, on prevodi još jedna pesmu, o udaji Hajkune. Iako se ta pesma nalazi u srpskoj književnosti pod imenom *Udaja sestre Ljubovića*, u ovom članku se naziva *Le nozze d'Hajkouna*. Kao što se vidi i iz imena same protagonistkinje, ali i iz transkripcije imena bega Ljubovića i drugih imena u narednim pesmama (*Beg Linbowitch, General Woutcha*), italijanski tekst zadržava nemačku transkripciju. Sam tekst, pogotovo ove dužine, jer je sada reč o epskoj narodnoj pesmi, sadrži u sebi veći broj prevodilačkih nepreciznosti. Mada su i metar i ritam u prevodu izgubljeni, pesma je sačuvala svoj identitet. Zanimljiva je i autorova napomena uz taj prevod: narodni pevač, naime, za Hajkunu kaže da su joj „obrve morske pijavice”; italijanski pisac koji je preveo taj stih oseća potrebu da svojoj publici objasni ovu metaforu, odnosno prenese objašnjenje francuskog prevodioca. Iako je moguće, nadovezuje se na francuski prevod naš autor, da poređenje lepih obrva s pijavicama zvuči čudno, bizarno i neukusno, ono je veoma uobičajno za srpsku narodnu poeziju:

...essa è per altro tanto usitata nelle poesie Serbe per dipingere il nero sopracciglio d'una bella, quanto è fra noi la similitudine del corallo relativamente alle labbra, o delle perle in proposito di denti²⁵.

Pravi se poređenje s evropskom tradicijom koja ima običaj da poredi crvene usne lepe devojkice s koralima. Ovaj kulturološki element ukazuje na to da određena slika u jednom narodu ima jedno značenje, pozitivno, dok u drugom izaziva, u

²⁵ *Canti popolari dei Serbi*, pp. 91–92 (fn *)

(Ono je tako korišćeno u srpskoj poeziji da opiše crne obrve lepe devojkice, kao što se kod nas koristi poređenje koralu s usnama ili bisera sa zubima.)

najmanju ruku, nelagodnost: „Questa similitudine, dice il Traduttore francese, può sembrare alquanto bizzara e di cattivo gusto”²⁶. Uprkos tome, u pokušaju da razume nove i drugačije književne postupake, prihvata književnu originalnost takvih elemenata i posreduje, time, u svojevrsnoj interkulturnoj razmeni.

Dobrih sedam strana posvećuje autor Marku Kraljeviću, istorijskom i književnom liku, a posebno pesmi o njegovoj smrti. Marka Kraljevića autor opisuje kao omiljenog srpskog junaka, koji je živeo krajem XIV veka, i kao sina kralja Vukašina. On je, kako se kaže u članku, skup svih omiljenih tema narodne tradicije: hrabrosti, neodoljivih vrlina, neverovatnih podviga. Daje se i kratak prikaz njegovog života, od ostajanja bez nasleđstva do prelaska na tursku stranu, do turskog vazalstva i smrti na Rovinama 1392. godine. Pesnička tradicija ga vidi, međutim, drugačije i čitaocima je predložena jedna idealizovana biografija predstavljena u narodnim pesmama. Kao junak, Marko Kraljević je nepobediv i neustrašiv borac protiv Turaka i, što je najvažnije, živi nekoliko vekova. Iako nije prevedena cela pesma *Marko Kraljević i Vuča đeneral*, prepričana je i predstavljeni su određeni delovi u prevodu, tako da italijanski čitalac može da stekne jasnu sliku o ovom liku, ali i uopšte o srpskoj epici. Istaknuti su najbitniji elementi, na primer, slovenska antiteza s početka pesme, epizode Markovog junaštva uz akcenat, pak, na Srbe kao narod, kao zajednicu u istorijskim neprilikama, kao i uz isticanje istorijskih prilika naroda Balkana: njihova nesrećna sudbina, ropstvo i borba za oslobođenje delovali su, po svoj prilici, privlačno na italijansku i, uopšte, na zapadnoevropsku publiku. Potvrdu za to nalazimo i kod Mirjane Drndarski:

U ovo vreme, kada dolazi do procvata književnih dela s temom iz istorijske prošlosti, ključno pitanje za romantičare postaje problem istorijske istine, tj. odnosa između istorije i poezije. [...] Nacionalna prošlost, kao tema književnosti, svojim etičkim i istorijskim sadržajem treba u datom trenutku, kroz odgovarajuću književnu formu, da bude predstavljena čitaocu.²⁷

Na sličan način Anguilezi predstavlja i pesmu *Smrt Marka Kraljevića*. Uz kratak uvod o trista godina dugom životu srpskog junaka i njegovim nesvakidašnjim podvizima dat je i prevod ove pesme. Iako je izgubljen stih, a karakteristični deseterac postao proza (mada se, kao metrička odlika srpske epske poezije, deseterac nigde ne spominje u članku), sam tekst, odnosno njegovo značenje, prilično je očuvano. Još jednom, napomena u dnu strane sadrži značajne informacije o recepciji naše narodne poezije u Evropi. Tu se nalazi objašnjenje za vilu (što je u italijanskom tekstu *Wila*, po nemačkom, a ne, prosto, *Vila*, kako bi moglo biti) gde se publici objašnjava da je to vrsta božanstva koja živi u planinama i šumama: „La Wila di cui parlasi in questo poema è una specie di Divinità, che per un’ avanzo di gentilesimo

²⁶ *Canti popolari dei Serbi*, p. 91 (fn *).

(Ovo poređenje, kaže francuski prevodilac, može da se učini posve bizarnim i nekusnim.)

²⁷ M. Drndarski, *Nikola Tomazeo i naša narodna poezija*, str. 81.

credeasi presiedere ai monti ed alle foreste”²⁸. Mada vile, kao mitološka bića, postoje i u drugim kulturama, autor ipak oseća potrebu da objasni svojim čitaocima ovaj termin²⁹. U drugoj napomeni nalazimo objašnjenje, preuzeto iz nemačke verzije, za „starog krvnika” : „il vecchio spargitor di sangue è l’antico Dio della morte secondo la mitologia degli Slavi pagani. (Nota del Trad. Franc.)”³⁰, gde se, posredno preko francuskog teksta, ovaj element poima kao reminiscencija na starog slovenskog boga smrti. Bog, međutim, koji ubija Marka jeste hrišćanski Bog, kao jedina sila koja može od života rastaviti, jer mu je vreme došlo, a niko od ljudi to nije u stanju da učini, što se vidi iz stihova u kojima je očita reminiscencija na hrišćanstvo, gde se čak i pominje Hilandar kao mesto Markovog ukopa:

Ti s’ ne bojiš u zemlji junaka;
već češ, bolan, umrijeti, Marko,
ja od Boga, od starog krvnika.

...

Da hrišćanluk Marka ne prokune.

...

Prekrsti se, sjede na dolamu.

...

S mrtvim Markom sjede na galiju,
Odveze ga pravo Svetoj Gori,
Iznese ga pred Vilindar crkvu,
Unese ga u Vilindar crkvu.³¹

Članak se završava analogijom između Marka Kraljevića i Orlanda. Naime, autor pravi paralelu između omiljnog i najvećeg srpskog heroja, *L’Eroe Serbo*, i njegove smrti sa smrću paladina Orlanda iz epa *Morgante maggiore* Luiđija Pulčija³², iako ističe neophodne razlike u karakteru i kulturi, jer se radi o dva različita naroda.³³ Ipak, i jedan i drugi junak se plaše za sudbinu svojih viteških

²⁸ *Canti popolari dei Serbi*, p. 98 (fn 1).

(Vila o kojoj se govori u ovoj pesmi je vrsta božanstva, za koje se, zbog ostataka neznaboštva, veruje da vlada po planinama i šumama.)

²⁹ O tome koliko je ovo mitsko biće privlačilo pažnju svedoči i jedno čitavo poglavlje u Kjudininoj knjizi. Naime, poglavlje pod nazivom *La Vila* govori o biću koje on definiše kao: „Un essere, che tiene un gran posto nello spirito de’ yugoslavi ne’ loro racconti e canti, è la Vila”. G. Chiudina, *Canti del popolo slavo*, str. 59.

(Biće, koje ima značajno mesto u jugoslovenskim pričama i pesmama je Vila.)

³⁰ *Canti popolari dei Serbi*, p. 99 (fn 1).

(Stari krvnik je stari Bog smrti prema paganskoj mitologiji Slovena. *Beleška francuskog prevodioca.)

³¹ Tekst dostupan na: http://guslarskepesme.com/component/option,com_mtree/task,viewlink/link_id,3384/Itemid,99999999/ [30.04.2013]

³² Luigi Pulci (1432–1484) je italijanski pisac himanizma piše viteški ep od 28 pevanja *Morgante maggiore*.

³³ Videti više o tome: Nikola Banašević, *Ciklus Marka Kraljevića i odjeci francusko-talijanske viteške književnosti*, Knjige skopskog naučnog društva III, Skopje, 1935.

znamenja, te Marko Šarca ubija, a mač lomi, a Orlando se zabrinut oprašta od konja i zabada mač u zemlju, pošto ga nije morao uništiti. Članak se završava citatom iz italijanske poeme i, s obzirom na to da počinje srpskom poezijom, nosi određenu simboliku u samom odnosu srpske i italijanske književnosti, čime se zatvara ovaj poetični krug prdstavljanja srpske poezije italijanskoj publici.

O književnosti Srba

Članak Domenika Anguilezija je svakako jedan od prvih koji se bavi srpskom književnošću u Italiji. Ovaj članak predstavlja hitru reakciju italijanskog pisca na prevode Tereze Talvij, koja, kao što je i pokazano, pokreće talas interesovanja u Evropi za srpsku narodnu poeziju. Ova poezija je dobro prihvaćena, posebno kao inovacija u odnosu na evropsku književnu tradiciju. Lirske pesme privlače čitaoce svojom originalonošću. One su nove, neobične, čak i čudne, prepune rustične, običajne, čak i mitološke tematike. S druge strane, epske pesme, koje obiluju herojskim podvizima i rodoljubivim emocija jednog potlačenog naroda u borbi za oslobođenje, bivaju u jeku romantizma oberučke prihvaćene, jer sve ono čemu je u tom trenutku težila evropska književnost u srpskoj književnosti je postojalo već vekovima.

Srpska književnost postaje u 19. veku poznata u Evropi, u prvom trenutku u Nemačkoj, a zatim i u drugim zemljama. U Italiju stiže sredinom druge decenije 19. veka. Ovo inicijalno Anguilezijevo zanimanje je samo anticipacija kasnijih Tomazeovih dubljih interesovanja za slovensku književnost. Ipak, u ovoj ranoj fazi, Anguilezi (ali i nemački i francuski autor na koje se on poziva) ističe značaj predstavljene narodne poezije koja ima snagu da pokrene emocije, koja izražava duh naroda, bio on srčan i buntovan, bio miroljubiv i nežan. Narodni pevač postaje simbol narodne epike i snage naroda s jedne strane, ali i umetničke veštine, s druge.

LITERATURA

Nikola Banašević, *Ciklus Marka Kraljevića i odjeci francusko-talijanske viteške književnosti*, Knjige skopskog naučnog društva III, Skopje, 1935.

Biografie autografe ed inedite di illustri italiani di questo secolo pubblicate da D. Diamila Müller, Cugini pomba e Comp. Editori, Torino, 1853.

Canti popolari dei Serbi, „Nuovo giornale de letterati”, N 47, Pisa, 1829.

Giacomo Chiudina, *Canti del popolo slavo tradotti in versi italiani con illustrazioni e sul costumi slavi*, Volume primo, Coi tipi di M. Cellini, Firenze, 1878.

Mirjana Drndarski, *Nikola Tomazeo i naša narodna poezija*, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 1989.

Miodrag Ibrovac, *Claude Fauriel et la fortune européenne des poésies populaires grecque et serbe*, Didier, Paris, 1966.

Vojislav M. Jovanović, *O srpskom narodom pesništvu*, predgovor, *Srpske narodne pesme. Antologija*, Beograd, 1922.

Vojislav M. Jovanović, *Za opšti zbornik naših narodnih pesama*, „Dnevnik Borba”, br. 137, Beograd, 1952.

Srpske narodne pjesme, knjiga 1, sakupio i izdao Vuk Stefanović Karadžić, Lajpcig, 1824.

http://www.rastko.rs/knjizevnost/usmena/vm_jovanovic-narodno_c.html
[30.4.2013]

http://www.rastko.rs/knjizevnost/usmena/vm_jovanovic-narodno2_c.html
[30.4.2013]

http://guslarskepesme.com/component/option,com_mtree/task,viewlink/link_id,3384/Itemid,99999999/ [30.4.2013]

Ivana Skenderović

NUOVO GIORNALE DE' LETTERATI:
“CANTI POPOLARI DEI SERBI”
(Riassunto)

Nella rivista “Nuovo giornale de’ letterati” esce un articolo che tratta il tema della poesia serba popolare. L’autore, Domenico Anguillesi, usa come fonte lo studio dello scienziato francese Claude Fauriel, che da parte sua invoca l’opera della studiosa tedesca Terese Talvj, che rappresenta l’inizio degli studi sulla letteratura serba in Europa. Questo articolo può essere considerato uno dei primi che si occupi della letteratura serba in Italia. L’autore, oltre alle traduzioni italiane delle poesie (in prosa) e ai rispettivi commenti, offre anche un’immagine minuziosa delle occasioni storico-sociali del popolo stesso. L’accento è posto sull’epica serba che, colma di temi storici e sentimenti patriottici, si adatta facilmente ai postulati del romanticismo, in quel periodo già dominante nella letteratura europea. Anche se ancora nuova sulla scena letterale europea, la letteratura serba viene valutata come una poesia forte, intuitiva, che esprime adeguatamente lo spirito del popolo stesso.

Кључне речи: народна поезија, српска народна поезија, Италија, историја, преводи, рецепција.

Примљено 10. јула 2013, прихваћено за објављивање 27. децембра 2014. године.